

Ignacije GAVRAN

***FRANJEVAČKI SAMOSTAN I GIMNAZIJA U
VISOKOM KAO ŽARIŠTE KULTURE HRVATA U
BOSNI I HERCEGOVINI***

Franjevački samostan u Visokom bio je prvi samostan podignut nakon osnivanja Bosanske vikarije g. 1339.-40. Unatoč višekratnu rušenju i paljenju, on se održao na životu preko tri i pol stoljeća, do svoje konačne propasti koncem 17. stoljeća g. 1697. Djelovao je kao i drugi tadašnji samostani najprije privodeći vjernike Bosanske crkve općoj Crkvi, a zatim radeći u duhovnoj pastvi i držeći omanju školu za odgoj svećeničkih pripravnika. Nakon dugog izbivanja od 200 godina franjevci su ponovno došli u Visoko g. 1900. i tada započeli s prosvjetnim radom u nepotpunoj gimnaziji od šest razreda; ona će postati potpuna tek šk. g. 1914. a nakon još nekoliko godina dobit će i pravo javnosti.

Ovdje ću se ograničiti samo na djelovanje ove ustanove u 20. stoljeću.

Osnovni zadatak visočkog zavoda (gimnazije) bio je i još uvijek jest uzgoj franjevačkog podmlatka, tj. budućih svećenika franjevaca. Uz taj osnovni zadatak franjevci su u svoju školu primali i vanjske đake. Spočetka (tj. do 1919.) tih je drugih učenika bilo malo i samo je polovina njih 1916.-17. bila katolička, hrvatska, i to iz obližnjih mjesta jer je u samom Visokom u to vrijeme bilo vrlo malo katolika. No, otvaranjem konvikta za vanjske đake katolike s područja čitave države (g. 1928.) udio Hrvata-katolika bio je vrlo velik: katolika je bilo prema broju svih đaka 83,4%, broj svih đaka u apsolutnim brojevima kretao se tijekom tridesetih godina od 350 do 530. Pružiti srednje obrazovanje tolikom broju učenika značilo je tada vrlo mnogo, jer im se završnim ispitom otvarao put do visokoga školovanja, pa time i do akademskih zvanja. To je značilo dati znatan doprinos stvaranju naše inteligencije i naše kulture. Poslije 1945. naša se škola silom prilika vratila

svom osnovnom, prvobitnom zadatku – obrazovanju svećeničkih kandidata pa je broj učenika spao na 1/4 ili na 1/3 nekadašnjega đastva; u njega tada ulazi i priličan broj hercegovačkih mladića: oko 30 učenika kroz tridesetak godina.

Budući da je uloga škole u razvoju kulture nekog naroda očigledna, ovo treba navesti, ali nije potrebno na tome se dalje zadržavati.

No Gimnazija i Samostan u ovom kraju nisu zračili na svoju okolinu samo svojim prosvjetnim, školskim, djelovanjem nego i svojim društvenim utjecajem. Oni su bili oslonac hrvatskom pučanstvu u njegovu vjerskom, društvenom i kulturnom životu – npr. u nastavku i radu društva “Napredak”, “Omladine sv. Ante” i drugima, koja su se javljala tijekom ovog stoljeća. Gimnazija je ustupala tim društvima svoje prostorije i rekvizite za održavanje sastanaka a često su profesori bili i predavači i animatori njihovih priredaba. Ujedno su profesori redovno izvještavali u tisku o njihovu radu.

Osim školskog i društvenog rada valja istaknuti rad naše Profesorske knjižnice, koja sada ima preko 60.000 svezaka; u samoj ovog godini ona je izdala vanjskim osobama preo 1.000 svezaka na čitanje. Iako to koristi i pripadnicima drugih naroda, ipak to služi na čast i ponos hrvatskom narodu, posebno kad se uvaži da te usluge dajemo besplatno kao i mnoge druge stvari. Takvi postupci mogu smanjiti napetosti između pojedinih naroda, koje se zbog raznih uzroka javljaju i ugrožavaju normalne odnose.

U istom smjeru, iako u znatno manjoj mjeri negoli knjižnica, djeluju i dvije naše zbirke, Lapidarij i Etnografska zbirka; one pokazuju i domaćima i strancima hrvatsku prisutnost na ovim prostorima i ujedno svjedoče o našem nastojanju da se kulturno blago (prvenstveno hrvatskog naroda) očuva i predoči ljudima. Neki od naših eksponata bili bi dragocjeni za bilo koji hrvatski muzej npr. ilirski spomenici poput Batonove ploče ili ilirske obitelji iz Breze, ili pečat bana Stjepana Kotromanića iz g. 1323. Naše umjetnine u crkvi i kapelici, u parku oko zgrade, naše slike i druge umjetnine također su svjedočanstvo naše hrvatske kulture.

Gimnazija je uvijek prednjačila svojom otvorenošću prema napretku. Prva je g. 1922. uvela struju (šest godina prije nego što je to učinio grad), prva je uvela radio, prva ustanovila kino, prva postavila moderno igralište za tenis. U drugim stvarima mi smo – unatoč za nas neprijaznoj klimi za vrijeme komunizma – sudjelovali na uljepšavanju i izgradnji grada, pošumljavanju okolice, borbi protiv gubara, izgradnji vodovoda i prometnica (autoputa i željeznice, u dragovoljnom davanju krvi i raznim drugim djelatnostima.

Kako smo sudjelovali u tisku, u pisanoj riječi?

U našoj Gimnaziji izdavali su đaci kroz gotovo čitavo ovo stoljeće – stina, katkad i s družim prekidima – dosta poznati đачki list “Cvijet” (kasnije

“Novi cvijet”). List je bio najprije pisan rukom i tiskan mehaničkim umnažanjem na šapirografu, opalografu, ručnoj tiskari i napokon na računalu uz suradnju prave tiskare. Uz taj list, koji je predstavljao čitavo naše sjemenište, bilo je i drugih manjih listova kao što su Unutarnje vijesti, Konviktorac, Češagija, Zvijezda, Tercijansko Kolo i dosta dugotrajne Zidne novine.

Profesori su počeli izdavati pučki list “Glasnik sv. Ante” (1906.-1945.), koji je u Visokom izlazio od 1906. do 1918., kad je prenesen u Sarajevo. On je s vremenom dosegao nakladu od 17.000 pa nerijetko i znatno veću, i pružio našem puku omiljeno štivo. Ponekad su neki ljudi naučili i čitati samo da bi mogli čitati taj Glasnik.

Drugi važan list vezan za Visoko bio je “Franjevački vjesnik” (1927.-1941.). On je imao znanstveno, pretežno historičarsko usmjerenje i donio i niz izvora važnih osobito za povijest naših ljudi. Bio je to nastavak ranijega lista bosanskih franjevacu, osnovanog 1887., koji je mijenjao ime u ugasio se pod nazivom “Naša misao” godine 1919.

Treći list započet u Visokom, koji je nakon dvije godine bio prenesen u Sarajevo, bilo je “Svjetlo riječi”; njemu su visočki nastavnici i tada i sve do danas davali znatni doprinos.

Gimnazija je izdala tri spomenice: jednu o svojoj pedesetgodišnjici uz godinu 1932., drugu uz g. 1975., kad je Gimnazija navršila 75 godina boravka u Visokom, i treću, g. 1982. o 100. godišnjici ustanovljenja Gimnazije. Usto je objavljeno i nekoliko knjiga.

Između profesora naše Gimnazije bilo ih je nekoliko koji su djelovali kao književnici ili zapaženi znanstveni radnici. Navodim od njih samo neke: fra Ignacija Strukića, fra Eugena Matića (književnim imenom zvanog Narcis Jenko), fra Josipa Markušića, fra Leonarda Čuturića, dr. Vojislava Mioča, fra Gavra Gavranića, dr. fra Rastka Drljića, fra Berislava Gavranovića, Čedu Veljačića, fra Ljubu Hrgića, dr. Stanka Vujicu, dr. fra Miju Bobetića, dr. Tomislava Međugorca i dr. – I đaci te Gimnazije kasnije su se istakli svojim radom, a spomenut ću samo neke: ak. Dalibora Brozovića, ak. bizantologa Franju Barišića, germanista dr. Ivana Pudića, arheologa dr. Pavu Anđelića, ak. dr. Alojza Benca, dr. fra Augustina Augustinovića, dr. Srečka Džaju i niz drugih.

Jedna bi napomena, čini mi se, ovdje bila umjesna.

Visočka je Gimnazija bila uvijek svjesna u kakvom se okružju nalazi: u gradu u kojem Hrvati-katolici tvore neznatan dio stanovništva. Tu nije bilo umjesno mahati zastavama i gromoglasno nastupati sa svojim hrvatstvom. Nekad je bilo i toga: 1900. đaci su došli u Visoko s pjesmom i razvijenom hrvatskom zastavom; javno smo (nerijetko s limenom glazbom) išli u

procesijama kroz grad i javno proslavili 1.000-godišnjicu hrvatskog kraljevstva. Ipak, kao pravilo, smatrali smo uputnijim tiho raditi i biti onim što jesmo. I sada otvoreno kažem: u Bosni ne može biti života bez suživota, bez smisla za snošljivost i takt, ostajući pritom uvijek vjeran vlastitom narodnom biću i svojim korijenima. Vjerujem da se tako, na duge staze, najbolje služi vlastitom narodu.

Literatura:

- 1) Kronika Franjevačke gimnazije, I. knjiga i daljnje, rukopis
- 2) Spomenica Franjevačke klasične gimnazije u Visokom, 1882.-1032., Beograd 1933.
- 3) Povijest, poslanje, poziv – Franjevačka gimnazija u Visokom, Visoko 1975.
- 4) Franjevačka klasična gimnazija u Visokom 1882.-1982., Visoko, 1983.
- 5) Fra Ladislav Fišić: Publicistička aktivnost u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Visokom, u Spomenici 1932., str. 70-77.
- 6) Dr. fra K. Ivić: Prva godina “Cvijeta”, u Spomenici iz godine 1932. str. 86-89.
- 7) F(ra) L(eonard) Č(uturić): Visoko, kolijevka naše štampe, Spomenica 1932., str. 83-84.
- 8) Fra Mladen Lucić: Pojava i razvoj “Cvijeta”, ib. 109-111.